

Türkiye’de Siyasî Tarihçiliğin Yükselemeden Düşüşü: “Gök Ekini Biçmiş Gibi”

Gökhan ÇETİNSAYA*

SİYASÎ TARİH geçmişteki toplumların siyasî kurumlarını, yapılarını ve süreçlerini inceleyen, resmî iktidar ya da devlet mekanizmalarının örgütlenme ve işleyişi ile ilgili değişik yönleri ele alan ve anlamaya çalışan bir disiplin olarak tanımlanabilir. Ele aldığı konular arasında devletin; kurumsal yapısı, uyguladığı politikalar, devletler arasındaki ikili/çoklu ilişkiler ya da dış politika tarihi, devlet elitlerinin zihniyeti, devlete ya da siyasete ilişkin fikirler ya da siyasal düşünceler tarihi, kontrolü için farklı iktidar odakları arasında verilen mücadele, yöneten-yönetilen ilişkileri ve muhalefet gibi konular yer almaktadır. Siyasî tarih doğası gereği devlet merkezli ve devlet arşivleri temelli bir bakış açısına sahiptir.

Tarihçilik eski çağlardan, Herodot ve Tukidides gibi yazarlardan beri var olmakla birlikte modern tarihçiliğin gelişimi (her ne kadar tam bir görüş birliği olmasa da) XVIII. yüzyıldaki Aydınlanma ya da XIX. yüzyıl başındaki Alman Romantisizmi ile başlatılabilir. Bu anlamda modern tarih çalışmaları XVII. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan bilimsel ve teknolojik devrimler sonrası yaşanan gelişmelerin ve XVIII. yüzyılın sonlarında başlayan millî ve demokratik devrimlerin bir sonucu sayılabilir. Tarihçiliğin bir akademik disiplin ve bilimsel bilgi haline gelmesi için ise XIX. yüzyıl başını ve Leopold von Ranke’nin (1795-1886) başını çektiği Alman ekolünün oluşmasını beklemek gerekecektir.

Siyasî olaylar, savaşlar ve isyanlardan bahseden Eski Yunan ve Roma tarihçiliği için tarih, ders alınacak bir şey olarak görülmekte iken; orta çağlarda ise, basit kronolojiler ve dinî/ilahî tarih hakim olmuştur. Rönesans’la

* Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü.

birlikte bir yandan klasik tarihçiler geleneğine geri dönüş başlarken, diğer yandan rasyonel ve seküler yaklaşım ortaya çıkmıştır. Coğrafi keşifler, matbaanın bulunuşu, Reformasyon hareketleri gibi gelişmeler, tarihi, insanoğlunun gündeminde yeniden ön sıralara çıkartmıştır. Tarihçilikte bilimsel metodolojinin kullanılması, bulguların ayrıntılı incelenmesi ve nedensellik ilişkilerinin araştırılması eğilimleri belirirken, bir yandan da belge koleksiyonları neşri başlamıştır. XVIII. yüzyıl tarihçileri için savaşlar ve siyasî olaylar tarihin temel konularıdır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında Ranke ile birlikte devlete ait ve devlete ilişkin belgelerin/arşivlerin yoğun okumasına dayanan siyasî tarihin temeli atılmıştır. Modern tarihçilikte metot ve teknik ile ilgili önemli değişme ve gelişmelere rağmen; tarihi, siyasî tarih olarak görme eğilimi, bilimsel tarihçiliğin de temellerini atan kişi olarak kabul edilen Ranke ile devam etmiştir. Arşiv belgeleri ve diğer temel birincil kaynakların kritik ve sistematik bir incelenmesine dayanan bu eğilimde, o dönemde birçok resmî arşiv ve özel koleksiyonun okuyucuya açılmış olması ve bunların devlete, krallara ya da diğer devlet adamlarına ait olması da belirleyici olmuştur. Bu dönemde siyasî tarih, geçmişteki siyasetin tarihi ve devletler arasındaki siyasetin tarihi (yani siyasî ve diplomatik tarih) şeklinde ikiye ayrılarak incelenmeye başlanmıştır. Siyasî tarih aynı zamanda tarihte ön plana çıkmış olan siyaset adamlarının biyografilerinin yazımını da benimsemiştir. Bu tarz bir tarihçiliğin ana saiki şüphesiz milliyetçilik ve akademik (siyasî) tarihçilik bu ortam içinde doğmuştur.

Ranke tarzı tarihçilik, kendisini, sosyal bilimlerin tarihe bütüncül yaklaşan ve tarihsel kanunlar arayışı içinde olan eğilimlerine karşı tanımlamıştır. Akademik tarihçilikte Ranke'nin temsil ettiği, metot olarak ampirisist, tema olarak siyasî tarih (ya da tarihin öznesi olarak sadece "beyaz erkek elitler"i kabul eden) anlayışına en büyük karşı çıkış XX. yüzyılda Marksizm'den ve Fransız *Annales* ekolünden gelmiştir. Marksist tarih anlayışı ile birlikte tarihin yasalarını arayış eğilimi belirginleşirken, siyasî tarih dışında sosyal ve ekonomik tarih anlayışları da ortaya çıkmıştır. Özellikle 1920'lerden itibaren *Annales* ekolünün yükselişiyle birlikte, hem o güne kadar yazılmayanların tarihi (işçiler, köylüler, askerler, kadınlar, çocuklar), hem de incelenmeyen diğer birtakım konular, sosyo-ekonomik ve kültürel tarih ile ilgili yeni araştırma ve benzeri ilgi alanları gündeme gelmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen geleneksel/klasik siyasî tarihin hakimiyeti XX. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren hakim hale gelen sosyo-ekonomik tarihçilik ile birlikte devlet merkezli tarih yerine aşağıdan yukarıya tarih gelişmiştir. Bu tarz tarihçilik iktidardakilerle

ya da siyasî, diplomatik ve askerî olaylarla değil, sıradan insanlarla ve konularla ilgilenmektedir. 1980’lerin başından itibaren dünya literatüründe siyaset tarihi bütüncül tarih akımının bir parçası olarak tekrar bir ivme kazansa da bugün ikincil bir konumda kalmaya devam etmektedir. Klasik sosyo-ekonomik tarihçiliğin saltanatı ise son zamanlarda yeni post-modern tarihçilik akımları ile sallanmaktadır.

Osmanlı’da ilk modern tarihçiliğin, bir başka ifadeyle vakanüvislik geleneğinden kopuşun ipuçları *Encümen-i Daniş*’in (1851) kuruluşuna, Hayrullah Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa tarihlerine kadar götürülebilir. Metodolojik ve teknik bakımdan dünya tarihi ve tarihçiliğiyle eklemlenme çabasında olan siyasî tarih eksenli bu ilk çabaların yanı sıra, o dönemin Osmanlı toplumuna özgü koşulların da etkisiyle (Avrupalı bir zihniyette ve yine siyasî tarih eksenli olmakla birlikte) popüler/pedagojik (Namık Kemal’den Mizancı Murat’a kadar uzanan) bir damarın da ortaya çıktığı gözlemlenebilir. Avrupa’da Türkolojinin gelişmesinin de etkisiyle oluşmaya başlayan Türkçü/milliyetçi tarihçiliğin ilk örnekleri de, Mustafa Celalettin Paşa, Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa, Necip Asım gibi kişiler tarafından bu dönemde verilmiştir. Siyasî tarih temelli bu çalışmaların bir diğer ortak noktası ister Osmanlıcı, ister Türkçü olsun belli bir ‘bakış açısı’ndan kaleme alınmış olmalarıdır.

Meşrutiyetin yeniden ilan edildiği 1908 sonrasında Türkçü tarihçiliğin geliştiği ve müessesleşmeye başladığı görülür. Bu manada 1909 yılında kurulan *Tarih-i Osmanî Encümeni* ve yayınladığı *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)* bir dönüm noktasıdır denilebilir. Her ne kadar kuruluş amacı (tıpkı *Encümen-i Daniş* gibi) Osmanlı milletine hizmet etmek de olsa, ortaya çıkan ürünler Türkçülük mecrasında sayılmışlardır. Ayrıca Halil Edhem gibi *TOEM* yazarlarının gerek modern bilimsel tarihçiliğin metot ve teknikleri bakımından olsun, gerek kaynak (kronikler, kitabeler, kanun-nâmeler, vakıfnâmeler ve benzeri) eserlerin neşri sahasında olsun verdikleri ürünler önemlidir.

Türkiye’de modern tarihçiliğin, Meşrutiyet döneminde ortaya çıkışı, Türk milliyetçiliğinin doğuşu ile yakından ilişkilidir. Başlangıçtan beri milliyetçi bir misyonla biçimlendirilip vazifelendirilen modern Türk tarihçiliği bugünlere iki ana kulvarda yürümüştür: (Ziya Gökalp’in tabiriyle ifade edilirse) “şey’î tarih” (bilimsel/akademik tarihçilik) ve millî tarih (pedagojik/ideolojik tarihçilik). Bu ikili yapı 1908’den itibaren kesintisiz devam etmiş, milliyetçilikle birlikte uç veren modern tarihçilik bu ikili ayrımın izlerini/açmazlarını bugünlere kadar taşımıştır.

İster popüler ister akademik olsun o dönemde tarihle ilgilenen herkesin amacı Türk kültürüne/milletine hizmet etmek olmakla birlikte, tarihçilik disiplini oluşturma bakımından, Türkiye’de takip eden yıllardaki mecrayı da belirleyecek ve arkalarında farklı gelenekler oluşturacak şekilde iki kurucudan söz edilebilir: Ahmet Refik [Altınay] (1882-1937) ve Mehmet Fuat [Köprülü] (1890-1966). Altınay (hakkında farklı görüşler olmakla birlikte) yaptığı belge neşirleri ve dil/içerik bakımından popüler eserleri ele alındığında Türk tarihçiliğinde belirli (bütün zaaflarını sonraki kuşaklara da taşıyan) bir ekolün temsilcisi iken, Köprülü gerek çalıştığı konular gerekse kullandığı metot ve teknikler itibarıyla modern Batılı tarihçiliğin bir temsilcisi olmuştur. Köprülü siyasî ve askerî tarih yerine, teşkilat ve medeniyet tarihi perspektifine sahiptir. Tarihi zaman ve mekan içinde bir bütün olarak tetkik etme ve bir cemiyetin tarihî tekamülünü anlama endişesi içinde olan Köprülü’nün bakışı toplumdan devlete doğrudur. (Benzer bir bakış açısına sahip olan Yusuf Akçura’nın hakkını teslim etmek için, Akçura fikir planında kalırken Köprülü bu fikirleri tarihçiliğinde uygulayabilmiştir, demek yerinde olur.) Köprülü, Türk tarihçiliğinde hem Fransız *Annales* ekolünü getirmiş olmak, hem de müessese/medeniyet perspektifli tarih anlayışı ve aynı zamanda metodolojik kavramsallaştırma alanlarında, ayrıca tarihe yardımcı olacak değişik disiplinleri devreye sokma ve nihayet disiplinlerarası çalışma bakımından da bir öncü konumundadır. Siyasî tarihçi olmayan Köprülü, kendi tabiriyle ‘hikayeci tarih’ ve ‘terkibî tarih’ sınıflamasında ‘terkibî tarih’i temsil ederken, hikayeci tarih (bütün zaaflarıyla birlikte) siyasî tarihle özdeşleşerek Altınay üzerinden temsil edilmiştir. (Altınay’ın sosyo-ekonomik konularda yaptığı belge neşirlerinin farkında olunmakla birlikte; burada belge neşirleri dışındaki telif eserlerine atıf yapılmaktadır.)

Bu açıdan bakıldığında modern Türk tarihçiliğinin doğuşu bakımından Osmanlı’nın son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yılları arasında bir geçişlilik mevcuttur. Tarih yazımında 1908 sonrasında ortaya çıkan eğilimler 1930’larda belirginleşecektir. Bu manada Türkiye’de metodoloji bakımından modern akademik bilimsel tarihçiliğin “kurucusu olma şerefi” Köprülü’ye aittir. Burada tekrar vurgulanması gereken nokta, Köprülü’nün yarattığı geleneğin siyasî tarih değil, bir yönüyle teşkilat/medeniyet tarihi, diğer yönüyle de sosyo-ekonomik tarih disiplini olmasıdır. Dünya tarihçiliğindeki gelişmelere de paralel olarak, Ömer Lütfi Barkan, Halil İncalcık, Mustafa Akdağ ve onların talebeleri tarafından devam ettirilen bu gelenek zaman içinde Osmanlı tarihçiliğinde hakim paradigma haline gelmiş ve saltanatını bugünlere kadar sarsılmaz bir şekilde korumuştur.

Köprülü-Barkan-İncalcık-Akdağ çizgisi Türk akademik tarihçiliğine hakim olurken, siyasî tarih ise Altınay üzerinden (hepsi birbirinden farklı ol-

makla birlikte) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Enver Ziya Karal, İsmail Hami Danişmend, Yılmaz Öztuna gibi isimler doğrultusunda (gerek konular, gerekse metot ve teknik bakımdan) oldukça geleneksel bir çizginin elinde kalarak devam etmiştir. Türkiye’de sosyo-ekonomik tarihçilik zaman içerisinde bünyesindeki güçlü yerli kökleri ile beraber dünya tarihçiliği ile bütünleşirken; siyasî tarihçilik ‘iptidaî’ ya da ‘demode’ bir tarihçilik olarak eleştirilip daima geri planda kalmış, bu alana pek de itibar edilmeyen bir akademik disiplin olarak bakılmaya başlanmıştır. Üstelik Osmanlı siyasî tarihi üzerine yapılacak çalışmalar bitmiş ve “söylenecek söz kalmamış” gibi bir kanı oluş(turul)muştur. Halbuki Osmanlı siyasî tarihi çalışmaları tabiri caizse henüz emekleme safhasındadır; bu sebeple sosyo-ekonomik ve kültürel tarihçilikte yapılan değerlendirme, yorum ve analizler siyasî tarihin boyutları bütünüyle gün ışığına çıkıp tam anlamıyla araştırmacılara sunulamadığından zaman zaman yanlış ya da eksik olabilmektedir. (Burada bir parantez açarak Türkiye’de siyasî tarihçiliğin karşı karşıya bulunduğu en önemli sorunlardan birinin de “kronoloji” eksikliği olduğunu belirtmek gerekir. Bugüne kadar tam olarak bir kronolojisi çıkarılmayan Türk siyasî tarihinde en çok çalışma yapılan dönemler ve alanlarda bile zaman zaman on yıllara varan tarih kaymaları görülebilmektedir.)

Köprülü ile Altınay’ın arasındaki kişisel ve bilimsel düşmanlığa ve Altınay’ın Köprülü tarafından tasfiyesine bir nazire olarak denilebilir ki, siyasî tarihçilik Türkiye’de “adeta” baştan kaybetmiştir. Batı üniversitelerinde siyasî tarih, 100-150 yıllık bir hakimiyetten sonra yerini sosyo-ekonomik tarihçiliğe bırakırken, Türkiye’de siyasî tarih, gelişip olgunlaşmadan akademi dışı bir konuma düşmüş, akademik macerası çok kısa sürmüş gözükmektedir. Aslında 1940’lı yıllar gerek İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünde, gerek Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde (DTCF) siyasî tarih bakımından önemli bir açılıma sahne olmuş ve bir başlangıç olarak (örneğin Bekir Sıtkı Baykal ve Şinasi Altundağ gibi yazarlar tarafından) ilgi çekici örnekler verilmişken; daha sonra *İslam Ansiklopedisi*’nin devreye girmesi ve teşkilat tarihçiliğinin hakim eğilim olmasıyla birlikte, siyasî tarih atıl/ikincil bir alan haline gelmiştir. Bu bağlamda tamamen tasfiye olmasa bile tamamlaması gereken gelişmeyi gösteremeden cılız/zayıf kalmıştır.

Bir başka ifadeyle, Türkiye’de siyasî tarih modern tarih çalışmalarında kısa bir süre gündemde kaldıktan (1940’lı yıllar) sonra, sosyo-ekonomik tarihçiliğin önce dünyada ardından Türkiye’de hakim hale gelmesiyle -tam olarak gelişimini tamamlayamadan- geri planda kalmıştır. Türkiye’de 1960’lardan başlayıp çeşitli ideolojik çizgilere paralel olarak, Osmanlı Devleti’nin sosyal ve ekonomik yapısının (örneğin feodalizm-Asya Tipi Üretim

Tarzı tartışmaları) bir kısım aydınlar tarafından ortaya atılıp tartışılmaya başlanması da sosyo-ekonomik tarih çalışmalarına yeni bir ivme kazandırmıştır. Kurumsal bakımdan ise, Hacettepe, Ege, ODTÜ, Boğaziçi gibi nispeten yeni kurulan tarih bölümlerinde baştan itibaren sosyo-ekonomik tarihçilik hakim olmuştur. İlerleyen yıllarda taşra üniversitelerinde kurulan tarih bölümlerinde de özellikle yerel siciller yahut tahrir defterlerinden yola çıkılarak yapılan araştırmalar hızla çoğalmıştır. Bunda şüphesiz İstanbul ve Ankara'daki arşivlerin erişilebilirliği/kullanılabilirliği ve tasnifinde yaşanan sorunların da önemli bir payı bulunmaktadır.

Bütüncül tarih anlayışı açısından bakıldığında Türkiye'de her geçen gün siyasî tarihe olan ihtiyacın arttığı ya da siyasî tarihin bıraktığı boşluğun hissedildiği görülmektedir. Zira Tanzimat, II. Abdülhamid ya da Meşrutiyet dönemlerinin kurumsal, iktisadi ve sosyal yapılarını anlama çabası bu dönemlerin siyasî kurum, zihniyet ve süreçleri tam olarak aydınlatılıp anlaşılmadığı müddetçe yarım kalmış olacaktır. Peki o halde ne yapılabilir? Bu soruyu mevcut sorunlar üzerinden konuşmak/tartışmak anlamlı olacaktır.

Zihniyet, formasyon (eğitim) ve kurumlaşma (koordinasyon) gibi ana başlıklar altında toplanabilecek sorunlardan zihniyet hakkında şunlar söylenebilir: Öteden beri Türkiye'de tarih, bir "iman/inanç" alanı olarak algılanmış, kültürel-politik kimliğin bir parçası olarak görülmüş ve kişi ya da kurumların kendi dünya görüşlerini ispat etmekte veya bugünkü iktidar/kimlik mücadelelerini meşrulaştırmakta bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durumdan en fazla etkilenen ise doğal olarak siyasî tarihçiliktir. Böyle bir ortamda tarihçilik, özellikle de siyasî tarihçilik zamandan ve zeminden etkilenmekte, konjonktürel gelişmeler çalışma konularını, dahası ne yönde çalışılması gerektiğini dahi belirleyebilmektedir. Bu ideolojik kavga öyle bir hale gelmiştir ki, Türkiye'de yaşanan siyasî gelişmelere paralel olarak bazı konular tabu olmaktan çıkmakta, bazıları tabu haline gelmektedir.

Bununla ilgili bir başka husus ise, Türkiye'de tarihçiliğin, özellikle de siyasî tarihçiliğin "resmî" (zaman ve zemine göre devletin zihniyetini, çıkarlarını ve amaçlarını yansıtan) tarihçilikle "gayri resmî" (herhangi bir tarihsel gerçeği arayış kaygısı olmadan, sırf resmî tarihle hesaplaşmak için, resmî tarih ne söylerse tam tersini söylemeye yönelik ya da rejimle mücadelesini tarih vasıtasıyla yapmaya çalışan) tarihçilik kısıncında sıkışıp kalmış olmasıdır. Her iki tarafta da amaç tarihsel gerçeği incelemek ve anlamaya çalışmak değildir. Tarihçilik Türkiye'deki siyasî/ideolojik/kültürel bölünmede tarafların birbirleriyle hesaplaşmalarının zeminlerinden biri olarak görülürken, iki taraf da haklılığını tarihsel bakımdan ispat peşindedir. Tür-

kiye’de tarihe yönelen kişiler bütün eğitimleri boyunca bu kıskaçın içine hapsolmakta ve daha sonra da genellikle bunu kıramamaktadırlar. Böylece bir kısır döngüye girilmekte ve bu kıskaç içinde kalan siyasî tarihçilik gelişmemektedir. Üstelik birçok akademisyen meslek hayatlarını tehlikeye sokmamak için bu alandan uzaklaşmakta, daha ‘nötr’ ya da bu hesaplaşmanın parçası olmayan branşlara kaymaktadır. Siyasî tarihçilikten kaçışı hızlandıran bu ortam ne yazık ki bugün de devam etmekte olup, halen bazı üniversitelerde (belirli dönem veya kişiler üzerine çalışanlara kadro verilmemesi gibi) “traji-komik” olaylar yaşanabilmektedir.

Temel meselelerden bir diğeri ise, yukarıda Türkiye’de tarihçiliğin gelişimini anlatırken değinilen gerekçelerle, siyasî tarih çalışmalarının “aktarıcı/anlatıcı” ve “vesikacı” tarihçilikle bir tutulmuş ve bu tarz tarihçiliğin bir çeşit “iptidai/demode” tarihçilik anlayışına indirgenmiş olmasıdır. Halbuki siyaset, tarihin temel konularından birisidir ve siyasî tarihin konuları da tıpkı sosyo-ekonomik tarihçilikte olduğu gibi modern tarih yazımının metot ve teknikleriyle ele alınabilir. Nitekim bazı Türk ve Batı üniversitelerinde gerek Balkan ve Arap vilayetleri üzerine yapılan siyasî tarih tezlerinde, gerek siyasî düşünce ve diplomasi tarihi üzerine tezlerde olsun modern tarihçiliğin metot ve teknikleri başarıyla uygulanabilmektedir.

Buradan yola çıkarak üzerinde durulması gereken bir başka mesele Tarih bölümlerinde lisans ve lisansüstü düzeydeki geleneksel müfredattır. Son yıllarda Hacettepe, ODTÜ, Boğaziçi gibi istisnaları görülmekle birlikte, Tarih bölümlerinin büyük bir kısmında siyaset bilimi, siyaset felsefesi, siyaset sosyolojisi gibi derslerin yer almaması, öğrenciler siyasî tarih konusunda gereken altyapıyı, akademik birikim ve bakış açısını sağlayamamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de üniversitelerin siyaset bilimi bölümleriyle tarih bölümleri arasında bir farklılık oluşmakta, başta siyaset, hukuk ve iktisat gibi bölümlerde okuyan öğrencilerin formasyonları itibarıyla siyasî tarih alanına daha avantajlı olarak girdikleri ve çalışmalarının geleneksel tarih bölümleri öğrencilerinden farklılaştığı gözlemlenmektedir.

Müfredatı değiştirmek dışında yapılabilecek en acil iş “temel kaynaklar” meselesini çözmektir. Diğer alanlarla karşılaştırıldığında siyasî tarih hayli meşakkatli, uzun ve çileli bir araştırma safhası gerektiren bir süreçtir. Siyasî tarihten kaçışı önleyecek bir tedbir olarak, siyasî tarihe ilişkin “temel kaynak”ların (başta arşiv belgeleri olmak üzere) bugüne kadar kapalı olanlarının bir an önce açılması, açık olanların ise Avrupa ve Amerika’da olduğu gibi kolayca ulaşılır ve elde edilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de siyasî tarihçilik bu manada hâlâ ‘arkeoloji’ safhasındadır; teşbihte hata olmaz ise, yapılacak araştırmanın akıbeti biraz da ‘kazma’nın nereye vu-

rulacağına bağlı olmak anlamında tesadüfidir. Bunun sonucu olarak her yeni/genç araştırmacı adeta 'sıfır'dan başlayarak tarama yapmakta, herkes 'Amerika'yı yeni baştan keşfetmekte' ve bu durum birçok açıdan hem caydırıcı, hem de yavaşlatıcı olmaktadır. Zira bütün bu meşakkat göze alınsa dahi yapılacak çalışma -yukarıda anlatılan sebeplerden dolayı- eksik kalmaya mahkumdur. (Bu bağlamda özellikle İstanbul ve Ankara dışındaki üniversitelerde, defter ve sicil çalışmalarına olan yoğun ilgi malzemeyi nispeten daha kolay elde etmek faktörüyle de izah edilebilir.)

Türkiye'de arşivler meselesinde son yirmi yılda yaşanan gelişmeler (ve bazı neşir faaliyetleri) ümit verici olmakla birlikte bu iyileşmenin kalıcı olması ve hızlandırılması için gerekli önemler alınmasının yanı sıra Türkiye'deki arşiv meselesine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmalı; Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bünyesi dışındaki arşivleri (hatta özel arşivleri) de içine alacak yeni bir arşiv politikası oluşturulmalıdır. Elektronik ve dijital teknolojilerin sağladığı ve birkaç yıl öncesine kadar hayal bile edilemeyecek olanaklardan faydalanılmalıdır. Başlamış olan yayın politikası ise daha fonksiyonel ve akademik boyutlara çekilerek hızlandırılmalıdır.

Aynı şeyler arşiv belgeleri dışındaki diğer birincil ve ikincil kaynaklar için de geçerlidir. Temel eserlerin bir kütüphane çatısı altında ya da birer örneklerinin belli merkezlerde toplanması ve yeni neşirlerinin yapılması, ayrıca dergi ve gazete koleksiyonlarının da bir an önce belli bir merkezde toplanması ve dijital ortama aktarılması gerekmektedir. Öncelikle temel eserlerden ve siyasî düşünce klasiklerinden başlamak üzere yine aynı durum yazma ve basma Arap harfli Türkçe eserler için de geçerlidir. Bütün bu çabalar siyasî tarih olan ilgiyi arttıracak ve araştırmaları kolaylaştıracaktır. Bu konuda başta Türk Tarih Kurumu olmak üzere bir takım resmî ve özel/özerk kurumlara da önemli görevler düşmektedir.

Gerek kaynak meselesini çözmek, gerekse siyasî tarihçiliği tekrar çekim merkezi haline getirmek için atılabilecek en acil adımlardan birisi de, kurumsallaşma ve koordineli ekip çalışmasını teşvik etmek olacaktır. Belli bir (tercihen özel/özerk) organizasyon, malî kaynak ve koordinasyon (planlı ekip çalışması) ile neler başarılabilceği son yıllarda sosyal, iktisat ve bilim tarihçiliği alanlarında (IRCICA, İstanbul Araştırmaları Merkezi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı ve İslam Araştırmaları Merkezi örneklerinde) görülmektedir.

Toparlamak gerekirse, akademik tarihçilikte her dönem ve her kuşak, soruları farklı sorar ve tarihi farklı yazar. Böylece dönem dönem, kuşak ku-

şak, zaman içinde bir birikim oluşur. Bu birikimle de tarihçilik zenginleşir. Bu şekilde hem süreklilik sağlanır, hem de tarihçilik kendini yeniler. Türkiye’de bu bakımdan bir tıkanma görülmektedir. Hem temel başvuru eserleri, hem de mevcut sorular/paradigmalar bakımından bir ‘eskimişlik’ göze çarpmaktadır. Elinizdeki bu özel sayılarla (Tanzimat öncesi ve sonrası olmak üzere iki cilt) öncelikle bir durum değerlendirmesi yapılarak, bu alanda nelerin yapıldığı, nelerin yapılmadığının çerçevesinin çizilmesi ve böylece bir muhasebeden yola çıkarak bundan sonra neler yapılabileceğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Umulur ki bu çabalar Türkiye’de siyasî tarihçiliğin makus talihini yenmeye vesile olsun.

The Emergence and Early Development of Political History in Turkey

Gökhan ÇETİNSAYA

Abstract

This article seeks to examine the emergence and development of political history as an academic discipline in Turkey and Turkish historiography. It first gives an outline of the development of history in general and political history in particular in the west. It then examines the conditions in which history as modern academic discipline emerged in the late Ottoman and modern Turkey. It also gives a brief outline of the early development and rise of political history vis-à-vis economic and social history. It argues that in the 1930s socio-economic history became dominant paradigm in Turkish academic historiography and that political history at this early stage of its development lost its prestige and attraction. It therefore could not have completed its proper development process, and remained as a secondary and outmoded branch of history. The article finally discusses the current problems of political historiography in Turkey and proposes some steps to be taken in order to solve these problems.

